

KNJIGE, KI NISO SMELE IZITI

Marijan Smolik

Oddano: 17.05.2004 – Sprejeto: 02.09.2004

Strokovni članek

UDK 351.751.5:655.41(01)

Izvleček

Avtor ugotavlja, da lahko v Bibliografski zbirki slovenskega verskega tiska v Seme-niški knjižnici v Ljubljani zasledimo podatke o knjigah, katerih izid je bil do konca druge svetovne vojne že najavljen, nekatere med njimi že stavljene ali celo natisnjene, pa v Sloveniji nikoli niso izšle. Predstavi nam nekaj primerov omenjenih knjig.

Ključne besede: bibliografije, cenzura, svoboda tiska, zgodovinski pregledi

Professional article

UDC 351.751.5:655.41(01)

Abstract

The author finds that the bibliographic collection of the Slovene religious print of the Seminary Library in Ljubljana contain data on books which were to have been published by the end of World War II, some had even been printed but were never published. Some examples of these books are presented in the article.

Key words: bibliography, censorship, freedom of the press, history overview

V Bibliografski zbirki slovenskega verskega tiska v Semeniški knjižnici v Ljubljani (prim. o njej v: Knjižnica 26/1982, str. 210-213) je ohranjenih nekaj prič (ostankov) o knjigah, ki so bile napovedane in vsaj stavljene, če ne že tudi natisnjene do maja 1945, a niso nikoli izšle.

Že začetek okupacije je preprečil izid nekaterih knjig, ki pa so pozneje le prišle na knjižne police. Iz svojih otroških let se spominjam knjižnih napovedi in vabil, naj bi se pri Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani naročili na knjigo Jožeta Jagodica (1899-1974) o škofu Antonu Bonaventuri Jegliču. V mesečniku Bogoljub je bil še marca, aprila in maja 1941 natisnjen oglas, da se knjiga že tiska in da bo izšla junija. V poznejših številkah oglas ni bil več natisnjen, naročnikom pa tudi niso sporočili, da knjiga sploh ne bo izšla. V naši zbirki so se ohranili korekturni lomljeni listi z letnico izida 1941, vezani v dva zvezka s skupno paginacijo 622 strani in prilogo s slikami. Ne vem, zakaj knjiga ni izšla, morda zaradi italijanske cenzure, saj škof Jeglič ni bil pri sosedih na dobrem glaslu. Avtor, ki se je leta 1945 umaknil na Koroško, pa je tam pripravil lepo knjigo: Nadškof Jeglič. Majhen oris velikega življenja, ki jo je leta 1952 založila celovška Družba sv. Mohorja in ima 452 strani. Te so nekoliko večje od prvotno stavljene knjige. Besedilo in opombe so ostale nespremenjene, izpuščena pa je nekakšna čitanka škofovih spisov in pesmi, ki so bile v prvotni knjigi na straneh 539-615.

Škof dr. Gregorij Rožman, Jegličev naslednik, je v Clevelandu 2. julija 1950 v svojem pismu Knjigi na rob zapisal: »Knjiga, že pred desetimi leti spisana in v Ljudski (prej Jugoslovanski) tiskarni v Ljubljani postavljena, ni mogla iziti, ker je vihar vojne in revolucije zdivil čez slovenski narod«. Avtor je v Uvodu, datiranem 29. maja 1950, ki je, razen zahvale založbi na koncu, enak prvotnemu iz 1. decembra 1940, omenil, da je pisal knjigo ob naslonitvi na tedaj še žive vire in seveda ob upoštevanju dotlej napisanega, zlasti pa je smel uporabljati Jegličev Dnevnik (iz let škofovanja 1899-1930).

Ker smo v poznejših natisih dobili že nekaj knjig, ki prvotno niso izšle, bi bilo vredno pomisliti tudi na ponatis Jagodicevega Jegliča, ker je to doslej edina obsežnejša biografija velikega škofa.

V letih pred okupacijo so izhajali Izbrani spisi filozofa Aleša Ušeničnika (1869-1952). Izšlo je deset zvezkov, ob začetku izhajanja pa jih je bilo napovedanih samo šest, ki so res izšli do leta 1940. Na strani 300 šestega zvezka pa so objavili, da bo izšlo še šest zvezkov, in sicer Filozofija, Sociologija in Knjiga o življenju. Sociologija najbrž zaradi spremenjenega družbenega okolja ni smela iziti, Filozofija I, II, in III pa je zavzemala sedmi, osmi in deveti zvezek, ki so izšli še do začetka okupacije. Deseti zvezek: Knjigo o življenju je 1941 založila že Ljudska knjigarna (prejšnja Jugoslovanska, nekoč, ob ustanovitvi, Katoliška). Letnica 1941 je v knjigi dobila še dodatek štetja fašistične ere: XIX. V zvezku sta ponatisnjeni

tudi Ontologija in Filozofija sv. Tomaža, dodan pa je tudi Filozofski slovar, ki ga je bilo mogoče kupiti tudi kot posebno knjigo.

Povojne razmere so bile seveda Ušeničnikovi Sociologiji še manj naklonjene kot okupacija, zato bodo Izbrani spisi najbrž za vedno ostali nepopolni.

Ob zbiranju teh podatkov mi je v zapuščini prof. dr. Antona Strleta prišla v roke tudi knjiga brez naslovnega lista, v kateri so vezane že tiskane strani knjige Družinska vzgoja, ki jo je napisal salezijanec dr. Rudolf Hanželič (1905-1979). Že leta 1987 smo iz samostana šolskih sester v Repnjah dobili prvo in zadnjo tiskarsko polo te knjige s popolnim naslovom, na katerem je kot kraj izdaje navedena Ljubljana 1945, Cenzorjevo cerkveno dovoljenje za natis (Nihil obstat) je bilo za prvi del podpisano 28. aprila, za drugi del pa 4. julija 1944, generalni vikar dr. Ignacij Nadrah pa je dovoljenje za natis (Imprimatur) podpisal 29. aprila, oziroma 4. julija. Dvojni datumi razodevajo, da je avtor oddal rokopis za vsak del posebej, knjiga pa je tekoče paginirana in ima 427 strani, dodan pa je Seznam glavne literature. Hanželičev rojak dr. Anton Trstenjak je po vojni stanoval v Repnjah, zato smem domnevati, da je knjigo, kateri sicer manjka 26. pola s stranmi 400-416, prinesel v Repnjo prav on.

Avtor, ki se je po vojni izselil v Argentino, je tam napisal novo knjigo v dveh zvezkih z istim naslovom Družinska vzgoja. Izšla sta v Buenos Airesu leta 1977 in 1978, založilo pa ju je Slovensko dušno pastirstvo v Argentini. Na zavihku knjige je sicer zapisano, da je »doma« leta 1945 izšla knjiga z enakim naslovom, vendar je avtor v uvodu zapisal: »Ta knjiga ni kaka druga izdaja one, ki je bila dotiskana in uničena ob prevratu leta 1945. Takrat sem pisal za povsem drugačne razmere kot so te, v katerih živimo.« (v Argentini) Primerjava kazal v obeh knjigah potrjuje to avtorjevo zagotovilo, podrobneje pa bi mogel o tem soditi le pedagoški strokovnjak. Hanželičevo delovanje je kratko povzel argentinski Zbornik Svobodne Slovenije 1964 na straneh 84-85, kar pa je bilo napisano pred izidom predstavljene knjige. Avtorja ne upošteva noben slovenski biografski leksikon in enciklopedija.

Katehet Jernej Pavlin (1881-1963) je sestavil Misijonski molitvenik, ki ga je leta 1939 založila Družba za širjenje vere v Ljubljani (272 str.). Za drugo izdajo je ohranjen stavek v stolpcih, na priloženem tipkanem naslovnem listu je napisana letnica 1944. Na korigiranih lomljenih straneh (359 str.) pa je na naslovnici natisnjena letnica 1945. Avtor je še 3. decembra napisal navodilo za ustrežnejši prelom, kar izpričuje njegovo zaupanje, da bo knjižica le lahko izšla.

Profesor uvoda in eksegeze Stare zaveze Svetega Pisma na Teološki fakulteti v Ljubljani dr. Matija Slavič (1877-1958) je napisal knjigo Uvod v Sveto pismo Stare zaveze, Ljubljana 1945, od katere se je v Knjižnici teološke fakultete v Ljubljani ohranil vezan izvod lomljenih korektur, ki ima XV+290 strani. Avtor nam je iz te

knjige predaval svoj predmet. Potrebno cerkveno dovoljenje za natis je bilo podpisano 9. avgusta 1944, avtor pa je svoj Predgovor napisal že 16. julija. Knjigo bi založila Ljudska knjigarna, tiskala pa jo je Ljudska tiskarna. Vsebino bi bilo vredno primerjati s ciklostilno izdajo Slavičevih skript z isto vsebino, vendar to ni naloga tega prispevka.

Doslej opisane knjige so bile že tik pred izidom, ker so ohranjene lomljene strani ali celo natisnjene pole. V naši zbirki pa je še nekaj knjig, od katerih so na voljo še le prvi odtisi v stolpcih.

Posebej zanimivo je v stolpcih (prva polovica) in v rokopisu (druga polovica) ohranjeno gradivo za peti natis knjige misijonarja Friderika Baraga Zlata jabolka (četrty je izšel leta 1879). Na priloženem osnutku ovitka, na katerem je tudi štampiljka cenzurnega urada Šefa pokrajinske uprave v Ljubljani in datum 28. novembra 1944, je zapisano, da je rokopis odobren. Na istem listu papirja je natipkan podatek, da je za cerkveno odobritev zaprosil Janez Kalan, predsednik Baragove zveze, ki ima tudi avtorske pravice za prevod profesorja Antona Koritnika. Ob tipkanju te pozneje napisane »Pro memoria« sta bila oba že pokojna, Kalan je umrl leta 1945, Koritnik pa 1951. Vse kaže, da dalj od stavljenja polovice knjige tisk te knjige ni napredoval. Ob tej priložnosti lahko po spominu zapišem, da je okrog leta 1960 nastal predlog za nov prepis Baragovega besedila, vendar ni bil uresničen. Morda bo knjigo uspelo ponovno izdati v okviru že dolgo načrtovanih Baragovih Zbranih spisov.

Pripravljen je bil tudi prevod življenjepisa sv. Janeza Vianneya, ki ga je napisal francoski avtor Francois Trochu. Ohranjen je cenzurni izvod stavka v 159 stolpcih, kar bi lomljeno pomenilo okrog 450 strani. Knjiga je deloma izšla v ciklostilni izvedbi leta 1961 z naslovom Sad molitve, po Trochuju pa je besedilo pripravil Jakob Žagar. Dalo bi se ugotoviti, ali je uporabljal prvotni prevod, ki ga je pripravil šentviški profesor dr. Ivan Samsa, kakor je nekdo pozneje zapisal na cenzurnem izvodu, ali pa je Žagarjeva knjiga njegovo samostojno delo.

Cenzurno je bil 3. julija 1944 odobren tudi prevod tretjega zvezka Izbranih spisov sv. Janeza Krizostoma, ki ga je pripravil šentviški profesor dr. Anton Čepon. Gradivo hrani Škofijska pastoralna knjižnica v Ljubljani in bo morda kdaj knjiga izšla v mohorski zbirki Cerkvenih očetov.

Posebne vrsta »knjiga, ki ni izšla«, vsaj ne tako, kot je bilo v načrtih, je slovenski prevod Rimskega misala. V Stični so ga cistercijani pripravljali šest let, med vojno je bil prevod dokončan in kakor je v navadi, naj bi tako obsežna knjiga izšla na t. i. bibličnem papirju. Iz pripovedovanja dr. Janeza Oražma je znano, da je Ljudska tiskarna tak papir naročila v papirnici na Reki, vendar se je dobava zaradi vojnih razmer zakasnila. Leta 1943 so se zelo pametno odločili, da vsaj nekaj naklade natisnejo na navadnem papirju. Poleti 1944 je bila knjiga natisnjena in vezana, že

maja so slovesno vezan izvod poslali papežu Piju XII. Knjiga majhne oblike je zaradi papirja nenormalno debela, saj ima 1048 strani. Dovoljenje za natis je bilo napisano 14. marca 1944.

Naročeni papir je bil v tiskarni na zalogi vsaj maja 1945 ali še prej. Slovenska bibliografija za leto 1945 (Ljubljana, 1948) je na str. 33 pod številko 452 ohranila podatek, da je bila Zgodovina Vsezvezne komunistične partije (boljševikov) Kratki kurz natisnjena v Tiskarni Ljudske pravice (prej Ljudski tiskarni) leta 1946 »na finem papirju, vezana v usnje«. Knjižica ima 511 strani, dvakrat večja izdaja, ki je izšla vzporedno in je tudi v knjižnicah pogostna, pa ima 356 strani (Prim. M. Smolik, Kulturne pobude, revijalna in založniška dejavnost pri katoličanih 1898-1941, v: Cerkev, kultura in politika 1894-1941. Ljubljana 1963, op. 36 na str, 281).

Slovenski Rimski misal so nato ponatisnili v Celovcu leta 1961, vendar je bila v tujini tiskana knjiga takrat za nas prepovedana. Šele po koncilu je bila v Ljubljani leta 1965 natisnjena izdaja, ki je bila lahko v splošni rabi zlasti po uvedbi slovenskega bogoslužnega jezika.

Verjetno so bile pred koncem vojne tiskarsko pripravljene tudi knjige drugačne vsebine, ki pa v spremenjenih družbenih razmerah niso smele iziti. Morda je kaj takega gradiva ohranjenega, a hotel sem opozoriti samo na opisane verske izdaje.

Dr. Marijan Smolik, redni profesor na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani v pokoju, je strokovni svetovalec Teološke fakultete v Ljubljani
Naslov: Bogoslovsko semenišče, Dolničarjeva 4, 1000 Ljubljana